TÜRKÇE SÖZLÜK (TDK)'TEN HAREKETLE 1944'TEN 2005'E DİLİMİZDEKİ BATI KÖKENLİ SÖZCÜKLER

The West Origin Words Based On Turkish Dictionary (Tdk) Since 1944 To 2005

Dr. Hanifi VURAL[*]
Tuncay BÖLER[*]

ÖZET

Bu makalede 1944'ten 2005'e Türkçedeki batı kökenli sözcüklerin yoğunluğu üzerinde durulmuştur. Bu yapılırken, *Türkçe Sözlük* (TDK)'ün 1944 ve 2005 yıllarındaki baskıları esas alınmış, söz konusu baskılarda yer alan batı kökenli sözcükler taranmış ve listelenmiştir. Listeler sonucunda ortaya çıkan durum, makalede *yazım farklılıkları, milliyet değişiklikleri, milliyeti verilmeyip özel adlara veya kısaltmalara dayandırılan sözcükler, kullanımdan düşen sözcükler, 61 yılda dilimize giren sözcükler* başlıkları adı altında verilmiştir. Yazının son bölümüne, *Türkçe Sözlük*'ün 1944 ve 2005 baskılarında yer alan batı kökenli sözcüklerin sayısını gösteren tablo eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, Türkçe Sözlük, batı kökenli sözcükler.

ABSTRACT

In this article the usage of west origin words in Turkish language is mentioned. While studying this, Turkish Dictionary printed between 1944 and 2005 was essentially taken into consideration and the west origin words in these dictionaries were scanned and listed. They were categorized under the following topics; *differences in writings, different nationalities (changes in nationalities), the words based on abbreviations and proper nouns whose nationalities were not given and the words which have come into our language within 61 year*. In the last part of the article, a table showing the number of west origin words that exists in Turkish Dictionary printed in 1944 and 2005 was added.

Key words: Turkish, Turkish Dictionary, the west origin words.

[*] Gaziosmanpaşa Üni. Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi
[*] Ankara Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Dili Bilim Dalı Doktora Öğrencisi

1. Giriş

İnsanın en belirleyici yanı olan dil, aslında antropolojik ayrımlara da imkân tanıyan bir özelliğe sahiptir. İlk insanın varoluş hikâyesi ne olursa olsun, bu "ilk"ten sonra seyreden çizgide birtakım tabakalaşmalar oluşagelmiş ve bu doğrultuda birçok ırkın varlığından söz etmek mümkün olmuştur. Bir başka deyişle her "tabaka" aynı zamanda ayrı bir "dil" demektir. Yeryüzünde bugün mevcut olan diller arasındaki ayrılığın/gayrılığın, ırklar arasında ta en başta meydana gelmiş olan dallanmalardaki farklılaşmalara eşdeğer olduğu söylenebilir. Ne var ki tarih, ilmî bir disiplin oluşundan günümüze kadar her türlü metodolojik araştırmalarıyla, insan neslinin tarihin hangi noktasında, nerede, nasıl bir etnik dallanmaya yöneldiğini bilip ortaya koyamadığı gibi, tarihsel dilbilim de var olan diller arasındaki ilk kavşak noktalarını saptama fırsatını elde edememiştir. Dolayısıyla, tarih öncesi evrede diller arası ilişki/ilişkiler hangi boyutta olursa olsun, artık bugün birbirinden bağımsız, hemen her birinin kendine özgü kuralları olan ve binlerle ifade edilen "dil" mevcuttur. Köken bakımından diller arasındaki ilişki ile ilgili olmak üzere şimdiye kadar birçok araştırma yapılmış, bundan sonra yapılacaktır da. Ancak, bizim bu araştırmamızda, önce kısaca diller arasında söz varlığı alışverişinden söz edilip ardından Türkçenin batı dillerinden almış olduğu sözcükler üzerinde durulacaktır.

Her büyük kültür gibi, Türk kültürü de tarih boyunca diğer kültürlerle sıkı bir temas içinde olmuştur. Bu sürekli ilişki, ister istemez kültürün kod hazinesi ve aynı zamanda en önemli taşıyıcısı olan "dil"e de yansımıştır. Türkçe de yeryüzünde varlığını başlangıç noktasından günümüze kadar taşımış büyük bir milletin dili olarak, diğer büyük dillerle söz varlığı bakımından küçümsenemeyecek alışverişlerde bulunmuştur. Eski Çin kaynaklarında geçen Türkçe sözcüklerin ötesinde, miladın çok öncesinde Sümercede bulunan Türkçe unsurlar dilimizin bir taraftan büyüklüğünü, diğer taraftan da bu büyüklüğün şanına layık olanı yaptığını göstermektedir. Yüzyıllar boyunca edebiyat ve sanat alanında çok miktarda ürün vermekle bir "kültür dili" olmayı fazlasıyla hak eden Türkçe, Türklerin ana yurdu Orta Asya'dan batıya kitleler hâlinde göç etmeleri sonrasında karşılaşmış olduğu yeni kültürlerle, dolayısıyla dillerle yakın bir ilişkiye girmiştir. Bu durumu M. Nihat Özön şu tespitiyle dile getirmektedir: "14. yüzyılda başlayan Rumeli'ye geçiş hareketi 15. yüzyılda İstanbul'un alınması ile köklü ve geniş bir yerleşme oldu. Türkler bu sefer İslav-Cermen âlemleriyle karşılaştılar. Yeni ele geçirilen topraklardaki halk ister Müslüman olarak Türklerle karışsın, ister dinlerini değiştirmeden aynı yerde otursunlar kendi ana dillerinden birçok kelimeyi Türk diline katıştırdılar." (Özön 1962: V)

Alıntı cümlelerde her ne kadar sadece Türkçenin tek taraflı söz varlığı devşirmelerinden bahsediliyorsa da, Türkler ilişki kurdukları komşularıyla bilgi alışverişi gerçekleştirirken edilgin bir konumda değildir. "…Çinliler, Farslar, Araplar, Macarlar, İslavlar vs. gibi oldukça değişik kaynaktan milletlerin komşuluğunda yaşamış olan Türkler, bu komşulardan pek çok şey öğrenmişler ve onlara pek çok şey öğretmişlerdir. Bu karşılıklı alışverişten doğan bilgi alıntıları yanında, Türklerin bu milletler üzerinde yüzyıllar boyu yönetici rolü oynamalarının bir sonucu olarak Türkçeden yaptıkları özenti alıntıları da bu komşuların dillerine yerleşmiştir." (Karaağaç 2002: 117)

Kısaca söylemek gerekirse, kabile dilleri dışarıda tutulmak kaydıyla, hemen her dil büyüklüğü ve etki alanının genişliği oranında "ilk ağız" saflığının/arılığının ötesinde birtakım alışverişlere her zaman açık olmuştur. Eşyanın tabiatına aykırı olmayan bu durum neticesinde Türkçe de dünden bugüne hem alıcı, hem de verici olarak diğer dillerle temasını sürdürmüştür. Bu itibarla, özellikle Tanzimat'la birlikte, yoğun ilişkiler içine girmiş olduğumuz Batı dünyasından zamanla birçok unsur dilimize girmiştir. Unutmamak gerekir ki hiçbir dil, donmuş kalıp değildir. Her dil, belirli bir süreç içerisinde değişikliklere uğrar. Değişmeler, bir yandan dilin kendi yapısı içinde ve kendi ögeleriyle, bir yandan da yabancı dillerin yapı ve öge yönünden etkisi altında meydana gelir. (Aksoy 1973: 17)

Peki bu etkinin sebepleri nelerdir? Korkmaz'a göre, Tanzimat devrinde devlet mekanizmasının ve çeşitli kurumların yeni baştan düzenlenmesi, Rüştiye, Harbiye Mektebi, Mühendishane, Mekteb-i Tıbbiye gibi orta ve yüksek dereceli öğretim kurumlarının açılması, buralarda Avrupalı hocaların ders vermesi, Tıbbiye'de Fransızca öğretimin kabulü, Avrupa'ya öğrenim görmek ve Batı bilgisini aktarmak üzere 150 kadar öğrenci gönderilmesi, sarayların Avrupa saraylarına göre düzenlenmesi vb. çok yönlü değişim ve gelişmeler; Osmanlı Devleti'nin idare sistemi, sosyal yapısı, fikir, edebiyat ve sanat hayatı bakımından alışılagelmiş eski değerler dünyasından koparak Batıdaki medeniyet dünyasına daha hızlı adımlarla geçişinin ifadesidir. Daha açık bir anlatımla, Doğu medeniyetinden Batı medeniyetine atlayışın ve batılılaşmaya verilen önemin göstergeleridir. Bütün bu gelişmeler, günlük yaşayış tarzından başlayarak sosyal değer ölçülerinde ve düşünce dünyasında, Avrupa'yı örnek alan ve onu taklit eden yeni bir devrin başlangıcı olmuştur. Bu yöneliş doğal olarak etkisini basın, edebiyat ve sanat dünyasında da ortaya koymuş; şekil ve öz bakımından kaçınılmaz yenilik ve değişmelere yol açmıştır. (Korkmaz 1995: 952)

Sezgin ise, "yabancılaşma" olarak adlandırdığı söz konusu ödünçlemeleri, karşılaşılan yeni eşya ve kavramlar, farklı bir medeniyet alanına geçme gayretleri, yabancı ülkelere duyulan ilgi, yabancı dil eğitimi ve yabancı

dille eğitim, kitle iletişim araçları, bazı meslek ve sanatların kendine özgü terim kullanmaları vb. yirmi sebebe bağlamaktadır.[1]

2. İlk Baskıdan Son Baskıya *Türkçe Sözlük*'teki Batı Kökenli Sözcüklerin Serüveni

Atatürk'ün dil bilincinin önemli bir yansıması ve görünür neticesi olan Türk Dili Tetkik Cemiyeti 12 Temmuz 1932'de kurulduktan sonra, Türkçenin hemen her yönüyle ilgili olmak üzere hummalı bir çalışma başlatılmıştır. Sözlük alanında on iki yıl süren bir uzun çalışma ve araştırmalar ilk meyvesini vermiş ve böylece *Türkçe Sözlük*'ün ilk baskısı 1944[2] yılında yayımlanmıştır. Bu tarihten sonra Türkçenin gelişen ve genişleyen varlığı çerçevesinde belli aralıklarla yeni baskılar yapılmış ve nihayet 2005 yılında 10. baskıya ulaşılmıştır.

Öte yandan, 19. yüzyılın başlarında yayımlanmış olan sözlüklerde doğu dillerinden bize geçen sözcüklerin yanı sıra batı dillerinden gelenler de işaretlenmiş, hatta kimi çalışmalarda bu türden sözcükler özgün yazılışlarıyla verilmiştir: *Lehcetü'l-Lugat* (Şeyhülislam Mehmet Esad Efendi, 1811), *Lugat-i Ecnebiyye İlaveli Lugat-ı Osmaniye* (Hüseyin Remzi, 1880), *Türkçe-İngilizce Sözlük* (Sir James W. Redhouse, 1890), *Lehce-i Osmânî* (Ahmet Vefik Paşa, 1893), *Kâmûs-ı Türkî* (Şemseddin Sami, 1900), *Lisân-ı Osmânî'de Müstamel Kelimât-ı Ecnebiyyeyi Hâvî Küçük Cep Lugati* (Ahmet Hamdi, 1907), *Dictionnaire Étymologique de la Langue Turque* (Bedros Keresteciyan Efendi, 1912) gibi. Bu öncü çalışmalardan sonra Türkler için hazırlanmış her sözlükte, ilişkilerimiz ve alışverişlerimiz doğrultusunda batı kaynaklı söz varlıklarının artarak yer aldığı görülmektedir. Hatta bu yoğunluğun zaman zaman müstakil eserlere imkân tanıdığı da söz konusu olmuştur. Mustafa Nihat Özön'ün bu amaçla yayımladığı *Türkçe Yabancı Kelimeler Sözlüğü* (1962) adlı eserinde yedi binden fazla söz varlığı yer almaktadır.

2.1. Yazım Farklılıkları

Türkçe Sözlük'ün ilk baskısından son baskısına batı kaynaklı sözcüklerin yazımlarında önemli farklılıklar mevcuttur. Şöyle ki; bugün "iki ünsüzle başlayan batı kökenli sözcüklerin arasına ünlü konmadan yazılması" kuralı 1944 tarihli *Türkçe Sözlük*'te[3] farklılık göstermektedir. Bu türden sözcükler, sözlüğe hem

---

[1] Ayrıntılar için bk. Sezgin (2004)

[2] Çeşitli kaynaklarda *Türkçe Sözlük*'ün ilk baskısının 1945 tarihli olduğu yazmaktadır. Fakat bizim elimizdeki sözlük 1994 tarihlidir ve künyesi şöyledir: TDK (1944), *Türkçe Sözlük I,* İstanbul: Cumhuriyet Basımevi.

[3] Yazının bundan sonraki kısmında *Türkçe Sözlük*'ün 1944 tarihli baskısı *1944*, 2005 tarihli baskısı *2005* olarak gösterilecektir.

ünlüleri yazılarak hem de yazılmadan alınmış fakat ünlüleri yazılmış biçim esas kabul edilerek/benimsenerek bunlara gönderme yapılmıştır. Kısacası, iki ünsüzle başlayan batı kökenli sözcükler, *1944*'te ünsüzler arasına ünlü konarak yazılmıştır:

***1944*'e alınan biçimler**	***1944*'te benimsenen biçim**	***2005*'teki biçim**
bıloknot, bloknot	bıloknot	bloknot
fülüt, flüt	fülüt	flüt
gılikoz, glikoz	gılikoz	glikoz
purofesör, profesör	purofesör	profesör
sitadyum, stadyum	sitadyum	stadyum

1944'te içinde yan yana iki ünsüz bulunan batı kökenli sözcüklerden bazıları, ünsüzler arasına ünlü konarak yazılmış; bu konuda bütünlük sağlanamamıştır:

***1944*'te araya ünlü konanlar**	***1944*'te araya ünlü konmayanlar**
bankınot	alafranga
bandırol	elektrik
baskılârnet	fotoğraf
kılârinet, klârinet	gangster
stajiyer	telgraf

Günümüzde *iskele* (scala), *istasyon* (station) gibi sözcüklerde gördüğümüz ünlü türemesi *1944*'te aşağıdaki örneklerde de karşımıza çıkmaktadır:

1944	***2005***
statik, istatik[4]	statik
istatüko	statüko
istearin	stearin
smokin, ismokin	smokin
istok	stok

4 Her iki biçimin de sözlüğe alındığı böyle madde başlarında ise türemenin olduğu biçim benimsenmiştir.

1944 ve *2005*'in her ikisinde batı kökenli kimi madde başlarının özgün biçimine yer verilmiş, kimi sözlerde ise söylenişe dikkat edilmiştir. İki sözlük arasında yazım farklılığı olan sözlerden bazılarını aşağıda veriyoruz:

Özgün biçim[5]	***1944***	***2005***
İt. adagio	adagio	adacyo
Fr. asthme	astma	astım
Fr. biscuit	bisküvit	bisküvi
Fr. phobie	fobya	fobi
İng. half-time	haftaym	*half-time*
Fr. cachemire	kazmir	kaşmir
Alm. leitmotiv	leitmotiv	laytmotif
Fr. linoléum	linoleom	linolyum
İng. mister	mister	mistır
Fr. morphinomane	morfinoman	morfinman
Fr. néogéne	neogen	neojen
Fr. pardessus	pardesü	pardösü
İng. patent	patenta	patent
Fr. pince	pens	pense
Fr. retouche	retuş	rötuş
Fr. revanche	revanş	rövanş
Fr. saccharose	sakaroz	sakkaroz
Fr. saxophone	saksofon	saksafon
Fr. syntaxe	sintaks	sentaks
Fr. sinusoïde	sinüsoit	sinüzoit
Fr. vélocipéde	velosipet	velespit
Fr. vibrion	vibriyon	vibriyo
İt. visita	vizita	vizite

1944'te dikkati çeken diğer bir durum da bugün "j" ile sözlüklerimizde yer alan *jimnastik, jokey, jurnal*'in *cimnastik, cokey, curnal* biçimlerinde "c" ile sözlüğe alınmasıdır.

2.2. Milliyet Değişiklikleri

Diller arası sürekli etkileşimler tarihin her döneminde var olmuştur. Yakın dönemlerde dilimize giren sözcükler üzerinde değişik kaynaklar çoğunlukla görüş birliğine varabilirken, çok eskiden girmiş olanlar üzerinde anlaşmazlığa düşülmektedir. Ayrıca İngilizce, Fransızca veya Almancadaki birçok sözcük, değişik Amerika, Avustralya ve Afrika yerlilerine veya

[5] Özgün biçimler, *Türkçe Sözlük*'ün 2005 baskısından alınmıştır.

Eskimolara ait olup sömürge dillerinden alınmıştır. Bazı sözcükler ise Latince veya Yunancadan Arapçaya, oradan da bize geçmiştir. Bunun aksine, Arapça, Farsça, Hintçe, Japonca hatta Türkçeden batı dillerine geçmiş, daha sonra değişik bir yapıya bürünerek yeniden dilimize gelmiş sözcükler de vardır. (Sezgin 2004: 18-19) Bu itibarla, *1944* ile *2005* arasında sözcük milliyetleri bakımından değişmeler/gelişmeler bulunmaktadır. Şöyle ki, *1944'te* Latince olarak gösterilen 72, Yunanca olarak gösterilen 603 sözcüğün milliyeti *2005*'te Fransızca olarak verilmiştir.[6] Aşağıdaki tabloya söz konusu milliyet değişikliklerinin örnekleri alınmıştır:

Sözcük	***1944***	***2005***	**Sözcük**	***1944***	***2005***
akustik	Yun.	Fr.	akvaryum	Lat.	Fr.
anonim	Yun.	Fr.	albüm	Lat.	Fr.
bibliyografya	Yun.	Fr.	boa	Lat.	Fr.
botanik	Yun.	Fr.	desigram	Lat.	Fr.
daktilo	Yun.	Fr.	desilitre	Lat.	Fr.
demagoji	Yun.	Fr.	eleman	Lat.	Fr.
ekonomi	Yun.	Fr.	evropiyum	Lat.	Fr.
filolog	Yun.	Fr.	glüten	Lat.	Fr.
grafik	Yun.	Fr.	iris	Lat.	Fr.
hidrojen	Yun.	Fr.	Jüpiter	Lat.	Fr.
iskelet	Yun.	Fr.	kalori	Lat.	Fr.
kaos	Yun.	Fr.	kental	Lat.	Fr.
kozmik	Yun.	Fr.	koordinat	Lat.	Fr.
labirent	Yun.	Fr.	laboratuvar	Lat.	Fr.
lirik	Yun.	Fr.	lavdanom	Lat.	Fr.
magma	Yun.	Fr.	libido	Lat.	Fr.
morfem	Yun.	Fr.	medyum	Lat.	Fr.
nöron	Yun.	Fr.	memorandum	Lat.	Fr.
organ	Yun.	Fr.	optimum	Lat.	Fr.
panorama	Yun.	Fr.	papirüs	Lat.	Fr.
paralel	Yun.	Fr.	radyo	Lat.	Fr.
ritim	Yun.	Fr.	referandum	Lat.	Fr.
sembol	Yun.	Fr.	Satürn	Lat.	Fr.
telefon	Yun.	Fr.	ültimatom	Lat.	Fr.

[6] TDK'nin genel ağdaki *Güncel Türkçe Sözlük* adlı çalışmasıyla *Türkçe Sözlük* her geçen gün geliştirilmektedir. Biz bu çalışmamızı kitap hâlinde yayımlanmış sözlük üzerinde yürüttük. Dolayısıyla bu yazıda verdiğimiz bazı bilgiler, şu anda genel ağda yer alan *Güncel Türkçe Sözlük*'le farklılıklar gösterebilir.

üre	Yun.	Fr.	veto	Lat.	Fr.
zigot	Yun.	Fr.	zirkonyum	Lat.	Fr.

Yine *1944*'te hangi dilden alındığı tespit edilemeyen 460 yabancı sözcüğün milliyeti *2005*'te verilmiştir. *2005*'te de batı kökenli oldukları hâlde milliyetleri belirtilmemiş olan madde başları bulunmaktadır[7]:

Sözcük	***1944***	***2005***
ahlat	-	Rumca
allegro	İt.	-
badana	-	Fr.
balalayka	Rus.	-
cımbız	-	Yun.
çete	-	Bulg.
foroz	Yun.	-
funda	-	Yun.
galyum	-	Fr.
giray	-	Moğ.
Hırvat	-	Sl.
imparatoriçe	İt.	-
indiyum	-	Fr.
jeolog	Yun.	-
Japon	-	İt.
kakao	-	Fr.
kanarya	-	İsp.
karyola	-	İt.
limon	-	Yun.
magnezyum	-	Fr.
maral	-	Moğ.
merlanos	İt.	-
mertek	-	Erm.
mitil	-	Yun.
nadas	-	Rum.
nikel	-	Fr.

[7] Bize göre, Türkçe olmadığı bilinen/anlaşılan ama milliyeti tespit edilemeyen bu türden madde başları bir şekilde *Türkçe Sözlük*'te gösterilmelidir. Çünkü Türkçe sözcükler, herhangi bir özel işaretle sözlükte gösterilmediğinden yabancı olan bu söz varlıkları Türkçeymiş gibi algılanabilmektedir. Bu ayrımı göstermek için böyle madde başlarından sonra mesela soru işareti *(?)* konabilir.

olta	-	Yun.
onur	-	Fr.
öbek	Yun.	-
öreke	-	Yun.
palamut	-	Yun.
patates	-	Rum.
ranza	-	İt.
soba	-	Mac.
şölen	-	Moğ.
tango	-	İsp.
ustunç	-	İt.
üvendire	-	Yun.
yulaf	-	Yun.
zifos	-	Yun.

2.3. Milliyeti Verilmeyip Özel Adlara veya Kısaltmalara Dayandırılan Sözcükler

2005'te 31 sözün milliyeti belirtilmemiş, bunun yerine sözün dayandığı özel isim veya kısaltma verilmiştir:

andezit	Andes sıradağlarının adından	kolofan II	Anadolu'da bir Lidya şehrinin adından
astragan	Astragan şehrinin adından	kolombiyum	Colombia adından
begonya	Michel Begon'un adından	liparit	Lipari adalarının adından
cif	cost, insurance freight'in kısaltması	makferlan	Mc. Fairlane adından
farad	İngiliz Fizikçi Faraday'ın adından	marley	bir marka adından
fob	free on board sözünün kısaltması	molotofkokteyli	Sovyet siyaset adamı Molotov'un adından
galibarda	Garibaldi'nin adından	narval	Danca nahrval'den
habanera	Habana yer adından	pavlonya	Rus çarı I. Paul'un kızı Anna Pavlovna'nın adından
hafniyum	Kopenhag şehrinin eski adı Hafnia'dan	perlon	naylon örneğine dayanılarak türetilmiş bir marka adı
Hanya	Girit Adasında bir şehir	piryol	Prioli özel adından
hertz	Fizikçi Heinrich Hertz'in adından	porto	Portekiz'de Porto şehrinin adından

hristo teyeli	Hristo özel adından	Rambo	İngiliz kişi adından
iskambil	Briscambille'in adından	reomür	Réaumure adından
kalas	Romanya'da Galati şehrinin adından	röntgen	1985'te x ışınlarını bulan Alman bilgini Röntgen'in adından
kaliko	Hindistan'da Kalkûta şehrinin adından	salaşpur	Hindistan'daki Solapur şehrinin adından
Kiril	Cyrill özel adından		

2.4. Kullanımdan Düşen Sözcükler

Dillerin söz dağarcığıyla toplumların yaşama ve kültür düzeyi arasında sıkı bir bağlantı vardır. Toplumsal yapıdaki değişmeler, oluşumlar yankısını dilin söz dağarcığında da gösterir. Yeni yeni söz değerleri, sözcük dizgeleri çıkar ortaya. Bir yandan bu yeni değerler dilin örgüsü içinde yerini alırken, bir yandan da kimi sözcükler kullanımdan düşer. Kimi sözcüklerin de anlam alanı genişler, zenginleşir. Kısaca, söz dağarcığı durağan değil; devingen bir nitelik taşır. (Özdemir 1971: 487) Bu sebeple, *Türkçe Sözlük*'ün ilk baskısından son baskısına geride kalmış olan altmış küsur yıllık bir süreçte yeni birçok sözcük dilimize girerken, diğer taraftan 1940'lı yıllarda Türkçenin sınırları içinde kullanımda bulunan kimi sözcükler, 2005'e gelindiğinde artık kullanım dışı kalmıştır.

1944'ten *2005*'e bugün kullanımdan düşen batı kaynaklı sözcükler şunlardır:

DİL	SAYI	SÖZCÜKLER				
Almanca	1	talvek				
Fransızca	20	amarilis	amer	andezin	antikomintern	antimilitarizm
		caf	devonik	irigatör	jardiniyer	katrat
		kurtiye	paraşol	patis	pere	relâtivizim
		sansör	santonin	süfrajet	şartröz	ton[8]
İngilizce	2	isfilt	pens[9]			
İsveççe	1	isberk				
İtalyanca	20	arietta	assai	barko	bombarda	crescendo
		filo[10]	gomene	ıskalara	ıskaparma	ispasa
		istalya	kaçarula	kambiyal	kazmat	mantilye

[8] Torik balığının büyüğü (*1944* s. 586)
[9] Şilin'in on ikide biri değerinde İngiliz parası (*1944* s. 476)
[10] Yelken çekme komutalarından biri. (*1944* s. 204)

		metafora	palanko	palastur pa	panya	velena
Kongo dilinden	**1**	zebir				
Latince	**2**	afortiori	sosyus			
Yunanca	**21**	alotropik	ampelopsis	antihomolog	antikiklon	apotek
		eydetik	helyosta	heteropati	manya	mega metre
		orojenik	padavra	pedotekni	pılâterina	piyolit
		politeknik	prizmatik	purosodi	semantem	sinkre tizm
		teodise				
TOPLAM	**68**					

2.5. 61 Yılda Dilimize Giren Sözcükler

Tanzimatla birlikte yönümüzü çevirdiğimiz Batı dünyası, hem kültürel hem de öteki alanlarda yakından takip edegeldiğimiz yeni ve renkli bir dünyadır. O günden bugünlere bu dünyanın yeniliklerinden ve renklerinden çok şey devşirmiş olmamızın doğal bir sonucu olarak dilimiz de kendi payına düşeni almıştır. Toplumlar arasındaki karşılıklı ilişkiler dil ile gerçekleştirildiğinden, farklı toplumların veya iki farklı dünyanın birbirleri ile ilişkisi demek, bir bakıma dillerin birbirleri ile ilişkisi demektir. İşte bu ilişkide, yabancı kültür etkisini dil yoluyla da ortaya koymuştur. (Korkmaz 1995: 953) Dolayısıyla "özenti" denebilecek durumların dışında kalan kısmı hariç tutulursa kabul edilebilir olarak gözüken bu dil yollu etkileşim, bir bakıma kaçınılmaz olmuştur.

Öte yandan, Türkçenin belirli tarihler arasındaki yabancı söz varlığını irdeleyen çalışmalar daha önce de yapılmıştır. Bunlardan Ömer Asım Aksoy tarafından yapılan ve 1970'li yıllarda Türkçenin durumunu yabancı sözler bakımından ortaya koyan araştırmanın sonuçlarını aşağıda veriyoruz. Söz konusu araştırma *Kâmûs-ı Türkî* (1900) ile 1969 baskılı *Türkçe Sözlük* arasında yapılmıştır. (Aksoy 1973: 84)

	1900		**1969**			
	Kâmûs-ı Türkî		**Türkçe Sözlük**		**Fark**	
Diller	Sözcük Sayısı	%	Sözcük Sayısı	%	Sözcük Sayısı	%
Türkçe	11.000	38	17.500	63	+ 6.500	+ 25
Arapça	13.000	45	5.300	19	– 7.700	– 26
Farsça	3.700	13	1.000	3.5	– 2.700	– 9.5
Batı dilleri	1.300	4	4.000	14.5	+ 2.700	+ 10.5
Toplam	29.000		28.800			

Burada yeri gelmişken belirtelim. Batı kökenli diller arasında ana dilimizi en çok etkilemiş olan dil, Fransızcadır. Özellikle 1839 Tanzimatı'ndan sonra Avrupa ile ilişkiler, genellikle Fransızca kanalıyla gerçekleşmiştir. Fransızcanın etkisi yazın alanının yanı sıra hukuk[11] (*avukat, formalite, jüri, kadük, kapitülasyon, laik, laisizm, legal, lisans, noter, patronaj, plebisit, protesto, vize* vb.), siyaset (*asimilasyon, deklarasyon, entegrasyon, kabine, referandum, reform,*) ve çeşitli bilim alanlarında görülmeye başlanmış, birçok terimin yanında, Batı yaşamının ve düşüncesinin özellikle varlıklı ve aydın kesimlerdeki yansımasıyla günlük yaşama ilişkin pek çok sözcük (*apartman, baskül, biblo, ceket, garaj, karne, kartvizit, koli, losyon, mağaza, makyaj, mesaj, ofis, omlet, paket, pantolon, pil, potin, randevu, şömine, tablo, tabure, tuvalet, tül* vb.) Türkçeye girmiştir. İngilizce sözlere bakıldığında, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında birdenbire artan İngilizce ögelerin, önceleri yalnızca *istem* (steam), *bot* (boat), *fayrap* (fire-up) gibi denizcilik, *ofsayt, korner* (corner), *frikik* (free-kick) gibi spor terimleriyle sınırlı olduğu görünmektedir. Büyük savaştan sonra, bütün dünya dillerinde olduğu gibi, bu etki güçlenmiş, bilim ve teknik terimlerinden günlük kullanıma kadar birçok İngilizce öge dile girmiştir. (Aksan 2005: 120-121) Tarım aletleri (Yun. *anadut*; Erm. *anzarot*; Sl. *kosa* vb.), bitki (Yun. *anason, labada, melisa*; Erm. *madımak*; İt. *bezelye, maki, mancana, veronika* vb.), sebze (Yun. *enginar, lahana* vb.), meyve (İt. *vanilya* vb.) ve çiçek adları (Yun. *açelya, fesleğen, papatya*; İt. *sardunya* vb.) ile ticaret (İt. *acente, acyo, avarya, avisto, ciranta, ciro, kambiyo* vb.), denizcilik (Yun. *apoşi, aşoz, filoz, kemere, lomboz, mandar, mendirek, navlun*; İt. *abaşo, aborda, apiko, babafingo, boyna, çavela, livar, muço, pruva, rota, usturmaça, vardabandıra*; Sl. *çırnak*; Mac. *şayka* vb.), balıkçılık (Yun. *ilarya, istavrit, istiridye* vb.), yemek kültürü (Yun. *fava, lalanga, likorinoz, papara*; Erm. *topik*; İt. *kaşkaval, komposto, krema, kumanya, lazanya, makarna, parmıcan, pasta, pirzola, poğaça, rosto, salam, salata, salça, spagetti, tarator, turta*; Mac. *gulaş* vb.), çeşitli gelenek ve görenekler (Yun. *aforoz* vb.), idarî (Yun. *hegemonya*; İt. *kadastro, kadro, politika, senato* vb.) ve malî konular (İt. *banka, bilanço, borsa, depozito, fatura, kaparo, konkordato, ordino, piyasa, poliçe* vb.)'la ilgili sözcük ve terimler ise, genellikle Yunancadan, Ermeniceden, İtalyancadan, Slav dillerinden, Macarca ve Rumenceden geçmiş olan sözcüklerdir. Bunların Yunanca ve Ermeniceden geçenleri, Anadolu'daki ortak yaşayışın gereği olan alıntılar olduğu hâlde, İtalyancadan geçmiş olanlar, İtalyan siteleri durumundaki Venedik ve Cenevizli tüccarların Karadeniz ve Akdeniz'deki ticaret ve denizcilik faaliyetlerinin getirdiği alıntılardır. Slavcadan alınan sözcükler, Osmanlı

[11] Alıntılarda yer alan yay ayraç içindeki sözcükler tarafımızdan eklenmiştir.

Devletinin Balkan yarımadasındaki siyasi hâkimiyeti ile bağlantılıdır. Bu bakımdan Slavca sözcükler doğrudan doğruya değil, Osmanlı Devleti'nin idaresi altında bulunan yerlerde konuşulan Bulgarca (*çete, çuşka, gocuk, ıştır, leva, pastav, patika, soyka, şarampol*), Makedonca ve Sırpça gibi diğer diller aracılığı ile girmiştir. (Korkmaz 1995: 949)

_1944_'ten _2005_'e Batı Kökenli Sözcüklerin Tablosu

DİL	*1944*	*2005*	DİL	*1944*	*2005*
Afrika yerli dillerinden	-	1	Keltçeden	-	1
Almanca	26	85	Kızılderili dillerinden	-	1
Amerika yerlilerinin dilinden	-	2	Kongo dilinden	1	-
Arnavutça	2	1	Korece	-	1
Brezilya yerli dilinden	-	2	Latince	106	81
Bulgarca	-	9	Lehçe	1	1
Cermence	5	-	Macarca	7	16
Çince	1	5	Madagaskar yerlilerinin dilinden	-	1
Ermenice	2	22	Malaya dilinden	-	1
Eskimo dilinden	-	1	Malez dilinden	1	-
Filipin dilinden	-	1	Malezya dilinden	-	3
Fince	-	2	Meksika dilinden	1	-
Flemenk dili	1	-	Moğolca	-	13
Fransızca	1128	4977	Moldiv adaları yerlilerinin dilinden	-	1
Güney Amerika yerlilerinin dilinden	-	1	Norveççe	1	2
Gürcüce	-	1	Ostiyakça	1	-
Hırvatça	-	1	Portekizce	2	5
Hintçe	-	2	Rumca	-	16
İbranice	1	8	Rusça	14	40
İngilizce	129	529	Sanskritçe	1	4
İskandinavca	1	-	Slavca	8	22
İspanyolca	24	36	Soğdca	-	1
İsveççe	1	-	Tamul dilinden	2	-
İtalyanca	351	623	Tibetçe	1	3

Japonca	3	8	Yunanca	829	393
Kaliforniya yerlilerinin dilinden	-	1	*Diğer (…adından, kısaltma)*	-	31
Karaip dilinden	1	-	**TOPLAM**	**2652**	**6955**

2652'ye yukarıda bahsettiğimiz milliyeti tespit edilemeyen 460 sözü de ekleyecek olursak *1944*'ün yabancı söz varlığı 3112 olmaktadır. Bu hesaplamaya göre 1944'ten 2005'e kadar batı dillerinden Türkçeye sadece (6955-3112) 3843 sözcük girmiştir. O günden bugüne bu denli yoğun ilişkiler geliştirmiş olduğumuz Batı dünyasından söz konusu rakam dolaylarındaki ödünçlemenin, Türkçenin gücüne gölge düşürebilecek nicelikte ve nitelikte olmadığı bir gerçektir. Dolayısıyla Türkçe bilincinden yoksun kimi levhalar, markalar ve melez kullanımlar öne çıkartılarak "Türkçe elden gidiyor." türünden yaygaralar koparmak sahip olduğumuz dil hazinemizi küçümsemek demektir ki buna hiç kimsenin hakkı yoktur. Nitekim 6955 sayısı şu andaki *Türkçe Sözlük*'ün % 6.65 kadarını oluşturmaktadır.[12]

3. Sonuç

Türkçe, kökü zamanın 2500-3000 birim derinliğine uzanmış büyük bir dil olarak geleceğe güvenle yürümektedir. Yedi milyon kilometrekarelik bir coğrafyada konuşulan bir dilin, Türkçenin, tarihî derinliği de hesaba katıldığında komşuluk yaptığı, karşılaştığı, ticari ve kültürel alışverişlerde bulunduğu milletlerin dillerine sırt çevirip tamamen ilgisiz kalması olanaklı bir durum değildir.

Bugün yabancı dillerde on binin üzerinde Türkçe sözcük olması, Türkçenin ilişki kurduğu dillerden alma yoluna gittiği gibi, bu dillere vermeyi de başardığını, edilgin bir konumda olmadığını göstermektedir.

Türkçe Sözlük'ün ilk baskısından son baskısına kadar geçen 61 yıllık zaman dilimi temel alındığında, gelişen ve değişen dünya şartları doğrultusunda batı dillerinden ödünçlediğimiz söz varlıklarının Türkçenin aleyhine olacak bir miktar teşkil etmediği görülmektedir.

[12] Türkçe Sözlük'ün bir önceki yani 1998 tarihli 9. baskısındaki batı kökenli söz varlığı şöyledir: Almanca 84, Arnavutça 1, Bulgarca 8, Ermenice 14, Fransızca 4645, İbranice 8, İngilizce 446, Slavca 17, İspanyolca 37, İtalyanca 622, Japonca 2, Latince 93, Macarca 18, Moğolca 15, Norveççe 1, Portekizce 3, Rusça 38, Yunanca 383. (Parlatır 1999: 272)

KAYNAKLAR:

AKSAN, Doğan (1977), "Köktürkçeden Bugüne Türkçede Ödünçlemeler Üzerine Bir Sözcük İstatistiği Araştırması", *Türk Dili,* 313: 344-347.

______________, (2005), *Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını,* Ankara: Bilgi Yayınevi.

AKSOY, Ömer Asım (1973), *Gelişen ve Özleşen Dilimiz,* Ankara: TDK Yayınları.

KARAAĞAÇ, Günay (2002), *Dil, Tarih ve İnsan,* Ankara: Akçağ Yayınları.

KORKMAZ, Zeynep (1995), *Türk Dili Üzerine Araştırmalar,* Ankara: TDK Yayınları.

ÖZDEMİR, Emin (1971), "Batıdan Gelen Sözcükler", *Türk Dili,* 240: 487-491.

ÖZÖN, Mustafa Nihat (1962), *Türkçe Yabancı Kelimeler Sözlüğü,* İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.

PARLATIR, İsmail (1999), "Türk Dil Kurumunda Sözlük Çalışmaları", *Türk Dili,* 568: 270-284

SEZGİN, Fatin (2004), *Türkçede Batı Kaynaklı Kelimelerin Yoğunluğu,* Ankara, TDK Yayınları.